

ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการขัดเกลากิเลสที่ปรากฏในสัลเลขสูตร

An Analytical Study of Refilement Process of Defilements as Depicted in Sallekhasutta

จิตศรีณีย์พร ปัญจวัฒนคุณ

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษากิเลสที่ปรากฏในสัลเลขสูตร 2) เพื่อศึกษากระบวนการขัดเกลากิเลสที่ปรากฏในสัลเลขสูตร และ 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและประโยชน์ของกระบวนการขัดเกลากิเลสที่ปรากฏในสัลเลขสูตร ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นเอกสารหลัก อรรถกถา หนังสือตำราวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยปรากฏว่า กิเลสในสัลเลขสูตร เป็นธรรมชาติที่ส่งผลให้เกิดการเร้าร้อน เสร้าหมอง เป็นทุกข์ ได้หมักต้องอยู่ในสันดานมนุษย์ จะฟุ้งขึ้น มาเมื่อเกิดการกระทบกันของอายตนะภายในและภายนอกที่เป็นอกุศลธรรม ในที่นี้มีกิเลส 44 ชนิด คือ การเบียดเบียน 1, อกุศลกรรมบถ 10, มิจฉัตตะ 9, นิรณ 5 (ผู้มักเพ่งเล็งและพยายามอยู่ในอกุศลกรรมบถ 10), อุปกิเลส 13, อสัทธิธรรม 7 และยึดติดทิฐิของตน 1 เกิดและดับอยู่ตลอดเวลา

การขัดเกลากิเลส เป็นกระบวนการ วิธีการที่บรรเทา ทำลายกิเลสที่ฟุ้งขึ้นทั้ง 44 ชนิด โดยใช้หลักธรรมขัดเกลาให้กิเลสเบาบางถึงกับหมดไป คือ การไม่เบียดเบียน ขัดเกลากิเลส การเบียดเบียน, กุศลกรรมบถ 10 ขัดเกลาอกุศลกรรมบถ 10, สัมมัตตะ 9 ขัดเกลามิจฉัตตะ 9, ความไม่ห่อหุ้ม ไม่เชื่อมช้ำ ไม่ฟุ้งซ่าน ร้อนใจ ไม่ลังเลสงสัย ขัดเกลาอนิรณ 5,

ขัดเกลาอุปกิเลส 13, สัทธิธรรม 7 ขัดเกลาอสัทธิธรรม 7 และไม่ยึดติดทิฐิของตน ขัดเกลาการยึดติดทิฐิของตน ได้ส่งเสริมให้คุณธรรมเพิ่มพูนในจิตใจยิ่งขึ้น จึงใช้หลักธรรมช่วยอีก 44 หลักธรรมด้วยกัน เช่น กิเลสชนิด การเบียดเบียน เป็นการละเมิดทางกายและทางวาจา หลักธรรมขัดเกลา คือ การไม่เบียดเบียน เป็นการไม่ละเมิดผู้อื่นด้วยกายและวาจา หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ ความกรุณา ทำให้จิตใจอ่อนโยน อยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เป็นต้น และจัดกิเลสออกเป็น 3 ระดับ คือ กิเลสอย่างหยาบ กิเลสอย่างกลาง และกิเลสอย่างละเอียด ได้นำหลักไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา มาอบรม ปฏิบัติในการขัดเกลากิเลสทั้ง 3 ระดับ

คุณค่าและประโยชน์ที่ได้จากการขัดเกลากิเลส มี 1. คุณค่าและประโยชน์ต่อการบรรลุธรรม ทำให้เป็นพระอริยบุคคลระดับต่างๆ 2. คุณค่าและประโยชน์ต่อบุคคล ทำให้ กาย วาจาและใจ แสดงออกในทางสุจริต อย่างสุภาพ อ่อนโยนมีเมตตา กรุณา และมีสติปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง และ 3. คุณค่าต่อสังคมทำให้เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมสงบสุข

ABSTRACT

The objectives of this research were;
1) to study defilements in SallekhaSutta,

2) to study the processes of defilement refinement in SallekhaSutta, and 3) to analyze values and advantages of the processes of defilement refinement in SallekhaSutta. The data were collected from the Tipitaka, scriptures, academic textbooks and related documents.

The results of the study showed that:

The defilements in Sallekha Sutta mean the entity of nature that create frustration, sorrow, and suffering. It resides within human nature and will surface when stimulated by the contact of unwholesome sense-organs and sense-objects. In SallekhaSutta, there are 44 identities of defilements; a violence, 10 unwholesome courses of action, 9 Micchatta, 5 hindrances, (sensual desire and illwill are included in 10 unwholesome courses of action), 13 kinds of impurity, 7 false doctrines, and a view. All these defilements arise and extinguish in every moment.

Process of defilement refinement is to reduce and destroy all these 44 identities of defilements having been surfaced by using 44 main contradict Dhamma. They are violence with non-violence, unwholesome courses of action with wholesome courses of action, Micchatta with Sammatta, hindrances and impurity with combination of not being sloth and torpor, not being distracted and remorse and not being doubted, false doctrines

with true doctrine, and one's own view with detachment. In order to nurture one's mind toward enlightenment, another 44 supporting Dhamma are used in the refinement process. For example, violence can be refined by compassion. Defilements are categorized into 3 levels; coarse, medium and latent levels. Additionally, the three levels of defilements can be refined by the Threefold Training.

The values and advantages obtained from defilement refinement are; First, to help an individual attain levels of Dhamma and levels of noble ones, Second, to make an individual behave honestly, sincerely, politely, generously, and intellectually, and Third, to keep society, economy, and politics in peace and order.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กิเลส คือ สิ่งที่มีอยู่ในจิตใจที่ทำให้มนุษย์เราต้องเวียนว่ายตายเกิด ก่อให้เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อน ความกระวนกระวาย เสมือนมีหนอกหรือหลาวทิ่มแทงจิตใจอยู่ตลอดเวลา หากความสุขที่แท้จริงมีได้ กิเลสก็คือสภาพธรรมชาติ ที่เรารำมองและเรำร้อน

อารมณ์ทุกชนิดจึงมีกิเลสเป็นฐานทั้งสิ้น กิเลสมีผลต่อความสุขและความทุกข์ของมนุษย์ทั้งหลาย มนุษย์เราก็พยายามที่จะหาทางปฏิบัติเพื่อออกจากทุกข์ บางคนก็มุ่งเข้าพึ่งหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นที่ยึดมั่น พระองค์ทรงได้ตรัสสอนวิธีกำจัดกิเลสไว้อย่างมากมายในพระสูตรที่สำคัญต่างๆ ดังเช่น ที่ได้

ปรากฏในสัลเลขสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระมหาจุนทะ ที่พระเชตวันมหาวิหาร ของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีใกล้นครสาวัตถีว่า ญาณวิเศษได้ด้วยปัญญาชอบ และตรัสถึงภิกษุที่ได้อุปสมาน พออยู่ในฌานก็คิดว่าขัดเกลากิเลส แต่พระองค์ตรัสว่าเป็นเพียงสุขในปัจจุบัน (สุขวิหารธรรม) เท่านั้น และภิกษุที่ได้อุปสมานก็เช่นเดียวกันมิได้ขัดเกลากิเลสอยู่แต่มีธรรมเครื่องอยู่สงบระงับ (สันตวิหารธรรม) เท่านั้น ปรากฏใน ม.ม. 12/81-83/80-86 และพระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าตรัสถึงกิเลส 44 ชนิดและหลักธรรมขัดเกลา 44 หลักธรรมที่สามารถทำลาย และดับกิเลสได้สนิท

ดังนั้น เมื่อกิเลสเกิดขึ้นกับจิตใจของคนในสังคมจะมีวิธีแก้ปัญหาได้อย่างไร จะสามารถขัดเกลากิเลสด้วยหลักธรรมอะไร จึงเป็นสาเหตุให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาหาต้นเหตุของกิเลส และวิธีขัดเกลากิเลสเมื่อแก้ไขได้แล้ว ผลที่ตามมาจะเป็นอย่างไร จำเป็นต้องศึกษาหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสกับพระมหาจุนทะ จึงได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการขัดเกลากิเลสที่ปรากฏใน สัลเลขสูตร” อันจะนำไปสู่การประยุกต์วิธีขัดเกลากิเลสในสังคมไทยปัจจุบันสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการขัดเกลากิเลสที่ปรากฏในสัลเลขสูตรในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษากิเลสที่ปรากฏในสัลเลขสูตร
2. เพื่อศึกษากระบวนการขัดเกลากิเลสที่ปรากฏในสัลเลขสูตร
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและประโยชน์ ของกระบวนการขัดเกลากิเลสที่ปรากฏในสัลเลขสูตร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาวิเคราะห์กระบวนการขัดเกลากิเลสที่ปรากฏในสัลเลขสูตร มีขอบเขตของการวิจัยจะมุ่งเน้นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งได้วางขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษา โดยจะเน้นศึกษาเฉพาะหลักคำสอนที่เกี่ยวกับ เรื่องกระบวนการขัดเกลากิเลสที่ปรากฏในสัลเลขสูตร ในรัชสมัยนิคมูลปณณาสก ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก และอรรถกถาฝ่ายเถรวาท ตลอดจนการศึกษาจากวรรณกรรมของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง เรื่องกระบวนการขัดเกลากิเลสที่ปรากฏในสัลเลขสูตร

2. การวิจัยครั้งนี้ มีเนื้อหาประเด็นที่จะศึกษาเกี่ยวกับการขัดเกลากิเลสทั้ง 44 ตัว มีกิเลสการเบียดเบียน 1, อกุศลกรรมบถ 10, มิจฉัตตะ 9, นิรวณ 5 (ผู้มักเพ่งเล็งและพยาบาทอยู่ในอกุศลกรรมบถ 10), อุปกิเลส 13, อสัทธิธรรม 7 และ ยึดติดทิฐิของตน 1

ผู้วิจัยจะนำเสนอ คุณค่าและประโยชน์ของกระบวนการขัดเกลากิเลสที่ปรากฏในสัลเลขสูตร ด้วยความรู้ใหม่ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก เพื่อศึกษาวิเคราะห์กระบวนการขัดเกลากิเลสที่ปรากฏในสัลเลขสูตร ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล
 - 1.1 สืบหาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คัมภีร์พระไตรปิฎกพร้อมทั้ง

คัมภีร์อื่นๆ ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

1.2 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งทางเอกสาร วารสาร บทความ และงานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไปตามแหล่งข้อมูลต่างๆ

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 นำข้อมูลที่ได้มาจากข้อที่ 1. มาทำการ แยกแยะ จัดประเภทงานเหล่านั้นตามความเหมาะสม กับเนื้อหาที่วิจัย

2.2 ศึกษาข้อมูลที่ได้จากข้อที่ 2.1 ด้วยการ วิเคราะห์ อธิบายความและตีความให้ความหมาย ตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย

2.3 ศึกษาข้อมูลที่ได้จากข้อที่ 2.2 นำไป เขียนลงในบทต่างๆ ตามความสอดคล้องและเหมาะสม แก่เนื้อหาของงานวิจัย

2.4 วิเคราะห์วิจารณ์ พร้อมทั้งเสนอแนว ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาภิเลสที่ ปรากฏในสัลเลขสูตร ซึ่งประกอบกับทัศนะของผู้ วิจัยต่อไป

3. ชื่นนำเสนองานการวิจัย

ในการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการขัดเกลา ภิเลสที่ปรากฏในสัลเลขสูตรนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอ ผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ด้วยวิธีแบบบรรยาย โวหารในเชิงคุณภาพตามความเหมาะสม แก่เนื้อหา ในบทต่างๆ ตามลำดับ

นิยามศัพท์เฉพาะ

การขัดเกลา หมายถึง เป็นกระบวนการ วิธีการที่จะทำลายกิเลสที่ฟุ้งขึ้น ทั้ง 44 อย่าง ด้วยการ ใช้หลักธรรมขัดเกลาให้กิเลสหมดสิ้นไป เป็น หลักการของพระอริยเจ้า เมื่อดำเนินชีวิตอยู่ไม่ว่า จะเป็นการกระทำทางกาย วาจา และทางใจ จะ ต้องมีสติพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทบของ

อายตนะภายนอกและภายในว่ามีสภาวะเป็นเช่นไร แล้วใช้หลักธรรมแก้อย่างถูกต้องตามสภาวะนั้นอย่าง รู้เท่าทันกิเลสตามความเป็นจริง ทำให้กิเลสหมด อำนาจแล้วจางคลายไป

กิเลส หมายถึง สิ่งที่เป็นธรรมชาติที่ส่งผลให้ เกิดการเร่าร้อน เศร้าหมอง ที่หมักต้องอยู่ในสันดาน มนุษย์ กิเลสจะฟุ้งขึ้นเมื่อเกิดการกระทบกันของ อายตนะภายในและอายตนะภายนอกที่เป็นอกุศล ธรรม ในสัลเลขสูตรมี 44 ชนิด คือ ความเบียดเบียน 1, อกุศลกรรมบถ 10, มิจฉัตตะ 9, นิวรณ์ 5 (ผู้มัก เฝงเล็งและความพยายามอยู่ในอกุศลกรรมบถ 10), อุปกิเลส 13, อสัทธิธรรม 7 และยึดติดทิฏฐิของตน 1 มีการเกิดและการดับอยู่ตลอดเวลาในลักษณะต่างๆ

สัลเลขสูตร หมายถึง พระสูตรหนึ่งของพระ ไตรปิฎก ในมัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก เล่มที่ 12 ข้อ 81-83 หน้า 80-86 ที่สอนเรื่องการขัดเกลาภิเลส พระพุทธเจ้าตรัสกับพระมหาจุณทะ ณ พระเชตะวัน มหาวิหารของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีใกล้นคร สาวัตถิ ว่าด้วยสัลเลขธรรม การขัดเกลาภิเลสที่ฟุ้ง ขึ้นมาทั้ง 44 ชนิด เมื่อพระภิกษุ บางรูปออกจากรูปฌาน (ทิฏฐิธรรมสุขวิหารธรรม) และอรุณมาน (สันตวิหาว ธรรม) ทรงให้ใช้หลักธรรม 44 อย่างขัดเกลาเพื่อให้ กิเลสสงบระงับและดับสนิท

สรุปผลการวิจัย

กิเลสในสัลเลขสูตร หมายถึง สิ่งที่เป็นธรรมชาติ ที่ส่งผลให้เกิดการเร่าร้อน ความเศร้าหมองที่หมักต้อง อยู่ในสันดานมนุษย์ จะฟุ้งขึ้นมาเมื่อมีการกระทบจาก อายตนะภายในกับอายตนะภายนอก เป็นอกุศล ธรรม ขัดขวางต่อการบรรลุธรรม แม้ว่าผู้ปฏิบัติธรรม บางท่านจะรู้รูปฌานและอรุณมานแล้วก็ตาม กิเลส เหล่านี้ยังนอนนิ่ง ถูกกดทับอยู่ภายในจิตใจ เมื่อออก จากรูปฌานและอรุณมานแล้วอายตนะภายในกับ

อายตนะภายนอกกระทบกัน กิเลสเหล่านี้ก็จะฟุ้งขึ้นทำงานขึ้น ทำให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลสอีก เพราะกิเลสเป็นฐานของทุกๆ อารมณ์สรุปเป็น ๓ วัตถุประสงค์ คือ

1. กิเลสในสัลเลขสูตรมี 44 อย่าง คือ ความเบียดเบียน 1, อกุศลกรรมบถ 10, มิจฉัตตะ 9, นิ वर्ณ 5 (อภิชฌา คือ ผู้มักเพ่งเล็ง และความพยายามอยู่ในอกุศลกรรมบถ 10), อุปกิเลส 13, อสังกรรม 7, และทัญญู 1 มีดังนี้ คือ

1.1 การเบียดเบียน หมายถึง การกระทำทางกาย วาจาและใจ ด้วยอำนาจโทสะในทางมุ่งร้ายและในทางทำลาย

1.2 การฆ่าสัตว์ หมายถึงการกระทำทางกาย เป็นการทำลายชีวิตให้ตกลงไป หรือปลงชีวิต

1.3 การลักทรัพย์ หมายถึง การถือเอาของที่เจ้าของเขามีได้ให้

1.4 การประพฤติดีกในกาม หมายถึง การล่วงละเมิดหญิงหรือชายของผู้อื่นที่มีเจ้าของมีผู้ปกครอง เป็นต้น

1.5 การพูดเท็จ หมายถึง พูดโกหก หลอกลวง พูดคำไม่จริงเพื่อทำให้ผู้อื่นหลงเชื่อ

1.6 การพูดส่อเสียด หมายถึง ฟังความจากข้างนี้แล้วไปบอกข้างโน้น ให้แตกสามัคคีกัน

1.7 การพูดหยาบ หมายถึง คำหยาบ คำหยาบคาย คำด่า คำรุนแรง วาจาที่เป็นโทษ

1.8 การพูดเพ้อเจ้อ หมายถึง พูดพล่าม พูดพล่อยๆ ไม่ถูกกาล ไรสาระ ไม่มีประโยชน์

1.9 อภิชฌา หมายถึง การเพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของผู้อื่นเพื่อมาครอบครอง

1.10 พยาบาท หมายถึง คิดร้ายผู้อื่น ผูกใจเจ็บและอยากแก้แค้น

1.11 มิจฉาทัญญู หมายถึง ความเห็นผิดจากคลองธรรม หลงผิด เชื่อผิด

1.12 ดำริผิด หมายถึง ความคิดผิดๆ คิดแต่ในเรื่องอกุศลวิตก เช่น เรื่องกามคุณ เป็นต้น

1.13 วาจาผิด หมายถึง วาจาทุจริต มีพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดหยาบและพูดเพ้อเจ้อ

1.14 กระทำผิด หมายถึง กายทุจริตร ๓ คือ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์และประพฤติดีกในกาม

1.15 เลี้ยงชีพผิด หมายถึง เลี้ยงชีพในทางทุจริตร ผิดวินัยและผิดศีลธรรม

1.16 พยายามผิด หมายถึง พยายามทำบาป พยายามทำบาปอกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

1.17 ระลึกผิด หมายถึง ระลึกรู้ผิด การขาดสติเกิดการกระทำเพื่อสร้างอกุศลธรรม

1.18 ตั้งจิตผิด หมายถึง ความตั้งใจมั่นผิด ตั้งใจผิดในกามราคะ ในพยาบาท เป็นต้น

1.19 รู้ผิด หมายถึง ความรู้ผิด เข้าใจผิด เช่น เชื่อโซกลางของขลัง เป็นความรู้ผิดที่ตนเองไม่รู้

1.20 หลุดพ้นผิด หมายถึง สำคัญผิด เป็นความหลุดพ้นแบบผิดๆ ความจริงมิได้หลุดพ้นแต่สำคัญตนว่าหลุดพ้น เป็นต้น

1.21 ถีนมิทธะ หมายถึง ความง่วงเหงา ห่อถอย อาการหดหู่ เชื่องซึม

1.22 อุทธัจจกุกกัจะ หมายถึง ความฟุ้งซ่าน ความรำคาญในอารมณ์ ไม่สงบ ชัดส่าย วุ่นวาย

1.23 วิจิกิฉา หมายถึง ความลังเลสงสัย ความเคลือบแคลงต่างๆ ในสิ่งที่ควรเชื่อ

1.24 โกรธ หมายถึง ความเดือดดาล ความดุร้าย เกรี้ยวกราด ไม่พอใจหรือขุ่นเคือง

1.25 ผูกโกรธ หมายถึง ความโกรธขั้นรุนแรง เป็นความอาฆาต จ้องแค้นไม่ยอมสลัดทิ้ง

1.26 ลบหลู่ หมายถึง ลบหลู่คุณท่าน ลบหลู่ความดีของผู้อื่น ดูถูก ดูหมิ่นความดีของท่าน

1.27 ตีตนเสมอ หมายถึง ความตีเสมอ ยกตนเทียมท่าน ไม่เห็นความสำคัญของใคร

1.28 ริษยา หมายถึง ไม่อยากให้คนอื่นได้ดี เมื่อเขาได้ดีก็ทนไม่ได้ ไม่สบายใจ

1.29 ความตระหนี่ หมายถึง หวงแหน ทนไม่ได้เมื่อสมบัติของตนตกเป็นของผู้อื่น เสียขาย

1.30 โอ้อวด หมายถึง หลอกเขาด้วยคำ โอ้อวด แอบอ้าง แสดงความเด่นเพื่อกลบบเลื่อนความด้อยของตนเอง

1.31 มายา หมายถึง การสร้างทำ เล่ห์เหลี่ยม ล่อลวง แสดงให้เขาเห็นผิดจากความเป็นจริง

1.32 ความกระด้าง หมายถึง หัวดื้อ ตื้อด้าน ความถือมั่น ความหยาบคายหรือไม่อ่อนน้อม

1.33 ความสำคัญตน หมายถึง เป็นมานะ ความถือตัว ทะนงตน มีความเย่อหยิ่ง จองหอง

1.34 ผู้ว่ายาก หมายถึง ผู้ถือตัวจัด คนเลี้ยงยาก เย่อหยิ่ง ตื้อรั้นไม่เคารพผู้อื่น ข่มผู้อื่น

1.35 มิตรชั่ว หมายถึง เพื่อนที่ไม่ดี ไม่มีความจริงใจต่อกัน จะเป็นคนปกอลอก คนหัวประจบ คนดีแต่พูด คนชวนฉิบหาย คือเป็นผู้นำแต่ความเสื่อมเสีย ความเดือดร้อนมาให้

1.36 ประมาท หมายถึง ความมัวเมา ความเลินเล่อ พลังเพลอ ควบคุมสติไม่ได้ ขาดความรอบคอบ

1.37 ไม่มีศรัทธา หมายถึง ไม่เชื่อถือ ไม่เลื่อมใสศรัทธา

1.38 ไม่มีหิริ หมายถึง ไม่มีความละอายต่อการทำบาป ไม่ละอายใจตนเองต่อการทำชั่ว

1.39 ไม่มีโอตตปปะ หมายถึง ไม่เกรงกลัวต่ออกุศลทุจริต ไม่เกรงกลัวต่อผลของบาปอกุศล

1.40 สุตะน้อย หมายถึง ผู้ระดับน้อย ผู้ที่เรียนรู้น้อย ไม่แตกฉานในอรรถ ในหลักธรรม ในปฎิภาณ และในภาษา เป็นเหตุให้ไม่เข้าใจในกุศลธรรม

1.41 เกียจคร้าน หมายถึง ไม่มีความขยัน ไม่บากบั่น ย่อท้อ ไม่ยอมฝึกตน ความเฉื่อยชา

1.42 ไม่มีสติ หมายถึง ลืมในสิ่งที่เรียนรู้มา หลงลืม เผลอ เลื่อนลอย รักษาสติไม่อยู่

1.43 ไม่มีปัญญา หมายถึง เป็นผู้ด้อยปัญญา ไม่หยั่งรู้ ไม่รู้เหตุปัจจัย ไม่รู้ตามความเป็นจริง

1.44 ทิฎฐิ หมายถึง ความถือมั่นที่จะให้เป็นไปตามความเชื่อถือความเห็นของตนเป็นใหญ่

จากกิเลสทั้ง 44 ชนิด ที่กล่าวมา กิเลสทั้งหลายเหล่านี้ พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงให้ทำ การขัดเกลา บรรเทา ละ สลัดออก และขจัดให้หมดสิ้นไปจากจิตใจ เพราะกิเลสเหล่านี้มีอำนาจทำให้เกิดทุกข์ ขัดขวางต่อการบรรลุธรรม ต่อกันทางไปสู่นิพพาน

2. การขัดเกลากิเลสที่ปรากฏในสัลเลขสูตร

กิเลสในสัลเลขสูตรนี้พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ขัดเกลากิเลสทั้ง 44 ชนิด ด้วยหลักธรรม 44 หลักธรรมด้วยกัน และงานวิจัยนี้ได้จัดกิเลสทั้ง 44 ชนิด ออกเป็น 3 ระดับ คือ 1. กิเลสอย่างหยาบ 2. กิเลสอย่างกลาง และ 3. กิเลสอย่างละเอียด ได้ใช้หลักไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขาขัดเกลากิเลสทั้ง 3 ระดับนั้น พร้อมทั้งนำหลักธรรมที่พระองค์ตรัสสอนมาขัดเกลาและเพิ่มหลักธรรมส่งเสริมเพื่อนำคุณธรรมมาเป็นฐานเกื้อหนุนต่อจิตใจยิ่งๆ ขึ้น มีดังนี้

2.1 กิเลสอย่างหยาบในสัลเลขสูตร พร้อมหลักธรรมขัดเกลาและหลักธรรมส่งเสริม คือ

2.1.1 การเบียดเบียน ขัดเกลาด้วยการไม่เบียดเบียน หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ ความกรุณา

2.1.2 การฆ่าสัตว์ ขัดเกลาด้วยการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ ความเมตตา กรุณา

2.1.3 การลักทรัพย์ ขัดเกลาด้วยการงดเว้นจากการลักทรัพย์ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ สัมมาอาชีวะ

2.1.4 การประพฤติดินในกาม ขัดเกลาด้วยการงดเว้นจากการประพฤติดินในกาม หลักธรรมที่

ส่งเสริม คือ กามสังวร

2.1.5 การพูดเท็จ ขัดเกลียดด้วยไม่พูดเท็จ
หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ มีสัจย์ มีสัจจะ

2.1.6 การพูดส่อเสียด ขัดเกลียดด้วยการไม่
พูดส่อเสียด หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ สามัคคคณณ
วาจา การพูดคำที่เกิดความสามัคคีปรองดองกัน

2.1.7 การพูดคำหยาบ ขัดเกลียดด้วยการไม่
พูดคำหยาบ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ คำพูดไพเราะ
อ่อนหวาน

2.1.8 การพูดเพ้อเจ้อ ขัดเกลียดด้วยการไม่
พูดเพ้อเจ้อ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ พูดคำจริง มี
ประโยชน์

2.1.9 วาจาผิด ขัดเกลียดด้วยวาจาชอบ หลัก
ธรรมที่ส่งเสริม คือ วชิสุจิริต 4

2.1.10 กระทำผิด ขัดเกลียดด้วยกระทำชอบ
หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ กายสุจิริต 3

2.1.11 การเลี้ยวซึพผิด ขัดเกลียดด้วยการ
เลี้ยวซึพชอบ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ นิสสรณปัญญา
เป็นการรู้เท่าทันคุณค่าประโยชน์ที่แท้จริงของทรัพย์

กิเลสอย่างหยาบในสัลเลขสูตรมี 11 ชนิดตั้ง
กล่าว ได้นำอริสัลลิกขามาขัดเกลากิเลสเหล่านี้จะยัง
ไม่หมดไปจากจิตใจ เพราะศีลจะช่วยให้กิเลสเหล่านี้
สงบ ระวัง ลงชั่วคราวในขณะที่มีศีลอยู่เท่านั้น เมื่อ
ได้ก็ตามถ้าไม่มีศีลกิเลสก็จะพุ่งขึ้นมาอีก มีศีลย่อม
เกิดการสำรวมกายและวาจา เกิดสภาวะจิตที่สุข
สงบ ผ่องใส สภาวะนี้ควรแก่การงานทางธรรม จัด
เป็นฐานนำสู่สมาธิจึงมุ่งสู่ขั้นตอนการขัดเกลากิเลส
ด้วยสมาธิ

2.2 กิเลสอย่างกลางในสัลเลขสูตร พร้อมหลัก
ธรรมขัดเกลากิเลส และหลักธรรมส่งเสริม คือ

2.2.1 อภิชฌา การเพ่งเล็งอยากได้สิ่งของ
ของผู้อื่น ขัดเกลียดด้วยการไม่เพ่งเล็งอยากได้สิ่งของ
ของผู้อื่น หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ การให้ทาน

2.2.2 พยาบาท ขัดเกลียดด้วยไม่มีจิตพยาบาท
หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ มีเมตตา

2.2.3 โกรธ ขัดเกลียดด้วยไม่โกรธ หลักธรรมที่
ส่งเสริม คือ ขันติ มีความอดทนต่อ โลกะ โทสะและ
โมหะ

2.2.4 ผูกโกรธ ขัดเกลียดด้วยไม่ผูกโกรธ หลัก
ธรรมที่ส่งเสริม คือ ขันติ และเมตตา

2.2.5 ลบหลู่คุณท่าน ขัดเกลียดด้วยการไม่
ลบหลู่คุณท่าน หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ ความกตัญญู

2.2.6 ตีตนเสมอ ขัดเกลียดด้วยไม่ตีตนเสมอ
หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ ความอ่อนน้อม

2.2.7 ความริษยา ขัดเกลียดด้วยการไม่มี
ความริษยา หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ มุทิตา ความ
ยินดีเมื่อเขาได้ดี

2.2.8 ความตระหนี่ ขัดเกลียดด้วยไม่มีความ
ตระหนี่ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ ให้ทาน

2.2.9 ไอ้อวด ขัดเกลียดด้วยไม่ไอ้อวด หลัก
ธรรมที่ส่งเสริม คือ ความอ่อนน้อม

2.2.10 เจ้าเล่ห์ ขัดเกลียดด้วยไม่เจ้าเล่ห์ ไม่มี
มายา หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ สัจจะ

2.2.11 ความกระด้าง ขัดเกลียดด้วยไม่มีความ
กระด้าง หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ มัททวะ ความอ่อน
โยน

2.2.12 มีความสำคัญตน ขัดเกลียดด้วยไม่สำคัญ
ตนเกินไป หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ ความไม่ถือตัว

2.2.13 ผู้ว่าง่าย ขัดเกลียดด้วยเป็นผู้ว่าง่าย
หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ ความอดทน

2.2.14 มิมิตรชั่ว ขัดเกลียดด้วยมีมิตรดี หลัก
ธรรมที่ส่งเสริม คือ โยนิโสมนสิการ

2.2.15 ประมาท ขัดเกลียดด้วยไม่ประมาท
หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ มีสติ

2.2.16 ถีนมิทระ ขัดเกลียดด้วยปราศจากถีน
มิทระ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ การมีความเพียร

2.2.17 อุทัจจกุกุจะขัดเกลากับความไม่พึงชาน หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ ความสงบใจ

2.2.18 วิจิณณา ขัดเกลากับการข้ามพ้น ความสงสัยหลักธรรมที่ส่งเสริมคือ โยนิโสมนสิการ

2.2.19 ความเพียรผิด ขัดเกลากับความเพียรชอบ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ มีสติกำหนด ความเพียร

2.2.20 ระลึกผิด ขัดเกลากับระลึกชอบ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ โยนิโสมนสิการ และมีปัญญา

2.2.21 ตั้งใจมั่นผิด ขัดเกลากับตั้งใจมั่นชอบ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ มีสติ

2.2.22 ไม่มีศรัทธา ขัดเกลากับมีศรัทธา หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ มีปัญญา

2.2.23 ไม่มีหิริ ขัดเกลากับมีหิริ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ กัมมสัทธา

2.2.24 ไม่มีโอตตปปะ ขัดเกลากับมีโอตตปปะ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ กัมมสัทธา

2.2.25 สุกต้อย ขัดเกลากับมีสุกตมก หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ มีสติสัมปชัญญะ

2.2.26 ไม่มีความขยันหมั่นเพียร ขัดเกลากับมีความขยันหมั่นเพียร หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ มีสติ

2.2.27 ไม่มีสติ ขัดเกลากับการมีสติ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ ความไม่ประมาท

กิเลสอย่างกลางในสัลเลขสูตรมี 27 ชนิดดังกล่าว ได้นำอธิจิตตสิกขามาขัดเกลากจากจิตที่มีกิเลสได้ถูกธรรมขัดเกลาก สภาวะจิตจะเปลี่ยนจากมีความขุ่นมัว รำร้อน กระวนกระวาย เศร้าหมองมาเป็นจิตที่สุขสงบ แน่วแน่ มุ่งมั่น มั่นคงด้วยอำนาจสมาธิ แต่กิเลสเหล่านี้จะยังไม่หมดไปจากจิตใจเช่นเดียวกับกิเลสอย่างหยาบ แต่สมาธิจะช่วยให้กิเลสเหล่านี้สงบลงชั่วคราวในขณะที่มีศีลและสมาธิ ถ้าเมื่อใด

ไม่มีศีลและสมาธิกิเลสเหล่านี้ก็จะฟุ้งขึ้นมาอีก ด้วยอำนาจของศีลและสมาธิจะสร้างพัฒนาจิตที่ควรแก่การงานทางจิต เป็นช่วงสภาวะที่ทรงคุณค่าเหมาะกับการปฏิบัติธรรมด้านปัญญา

2.3 กิเลสอย่างละเอียดในสัลเลขสูตร พร้อมหลักธรรมขัดเกลาก และหลักธรรมส่งเสริม

2.3.1 ความเห็นผิด ขัดเกลากับความเห็นชอบ หลักธรรมที่ส่งเสริมคือ ปรัตโฆสะและโยนิโสมนสิการ

2.3.2 ความดำริผิด ขัดเกลากับความดำริชอบ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ ความเห็นชอบและโยนิโสมนสิการ

2.3.3 ความรู้ผิด ขัดเกลากับความรู้ชอบ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ ความไม่ประมาท

2.3.4 ความหลุดพ้นผิด ขัดเกลากับความหลุดพ้นชอบ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

2.3.5 ไม่มีปัญญา ขัดเกลากับมีปัญญา สมบูรณ์ หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ สัจจะ

2.3.6 ความยึดมั่นความเห็นของตน ขัดเกลากับความไม่ยึดมั่นความเห็นของตน หลักธรรมที่ส่งเสริม คือ สติปัญฐาน 4

กิเลสอย่างละเอียดในสัลเลขสูตรมี 6 ชนิดดังกล่าว ได้นำอธิปัญญาสิกขามาปฏิบัติขัดเกลาก กิเลสเหล่านี้พร้อมทั้งกิเลสอย่างกลางและอย่างหยาบจะหมดสิ้นไปจากจิตใจ โดยที่มีศีลและสมาธิเป็นฐานแล้วเจริญอธิปัญญาสิกขาเพื่อทำให้ละ บรรเทา สลัดทิ้ง ทำลายกิเลสที่ฝังลึกและนอนนิ่งอยู่ในจิตใจให้หมดสิ้นไป ทำให้บรรลุดรรชนีสูงสู่มรรคผลนิพพาน

3. คุณค่าและประโยชน์ของกระบวนการขัดเกลากกิเลส

เมื่อผู้ใดได้ปฏิบัติตามหลักธรรม ย่อมรู้เท่าทันเห็นโทษของกิเลส และสลัดกิเลสเหล่านั้นได้ ย่อม

เกิดการเกื้อกูลต่อสภาพจิต โดยที่จิตของผู้นั้นย่อมหลุดพ้นจากความทุกข์พบสุขตามระดับสภาวะจิตที่ปฏิบัติได้ คุณค่าและประโยชน์ที่ได้จากการขัดเกลากิเลสมีดังนี้

3.1 คุณค่าต่อการบรรลุนิพพาน บุคคลผู้ปฏิบัติธรรมอย่างมุ่งมั่นในการขัดเกลากิเลสเพื่อที่จะทำลายกิเลสให้หมดสิ้น เพื่อเห็นแจ้งในสัจธรรมจนมุ่งสู่มรรคผล นิพพานนั้น เรียกว่าเป็นอริยบุคคล หรือเรียกว่าทักขิโณยบุคคล เป็นผู้ทำลายกิเลสได้มากน้อยตามระดับภูมิขั้นของตานั้นมี 4 ระดับด้วยกัน ได้แก่ 1) พระโสดาบัน 2) พระสกทาคามี 3) พระอนาคามี และ 4) พระอรหันต์ ซึ่งจัดตามกิเลสคือสังโยชน์ ราคะ โทสะและโมหะที่ละได้ในแต่ละขั้น พร้อมไปกับระดับการบำเพ็ญไตรสิกขา คือศีล สมาธิ และปัญญา

3.2 คุณค่าต่อบุคคล การขัดเกลากิเลสมีคุณค่าต่อบุคคลผู้ขัดเกลา คือ

3.2.1 ทางกายและทางวาจา ทำให้มีความประพฤติทางกายสุจริต ทางวาจาสุจริต ย่อมทำให้ละกรรมกิเลส 4 คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม และละมุสาวาท, ละอบายมุข ไม่เกียจคร้าน, คบมิตรแท้ 4 จำพวก คือ มิตรอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำประโยชน์ ประพฤติในทางคุณธรรมให้ถูกต้องเหมาะสมกับเพศวัย และสถานะที่ตนเป็นอยู่ เช่น ต่อมารดาบิดาต้องกตัญญู พร้อมทั้งฝ่ายคฤหัสถ์และพระสงฆ์ต้องซื่อตรงทางด้านกุศลธรรม

3.2.2 ทางด้านจิตใจ ทำให้จิตใจเกิดคุณธรรมด้านต่างๆ ช่วยเสริมสร้างจิตใจให้ตั้งงาม จิตใจมีความสามารถในการทำงานทั้งทางโลกและทางธรรม จิตใจมีสุขภาพดี บริสุทธิ์ เป็นสุขสงบ เบิกบาน มีเมตตา กรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย เช่น ขัดเกลาคความตระหนี่ โอ้อวด และดูหมิ่นคุณท่าน

3.2.3 ทางด้านสติปัญญา ทำให้เป็นผู้มีสติอยู่กับปัจจุบัน มีการวางแผน ตัดสินใจต่อเหตุการณ์ต่างๆ อย่างมีระบบระเบียบแบบแผน สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง ต้องขัดเกลากิเลส เช่น การไม่มีสติ ไม่มีปัญญา ไม่มีศรัทธา และประมาท เป็นต้น

3.3 คุณค่าต่อสังคม การขัดเกลากิเลสมีคุณค่าต่อสังคมอย่างมาก เพราะทำให้สังคมประเทศชาติพบกับความสงบสุข พบกับความเจริญรุ่งเรืองในทุกๆ ด้าน ต้องขัดเกลากิเลส ให้เกิดคุณธรรมที่จำเป็นต่อสังคมในด้านต่างๆ มีดังนี้ คือ

3.3.1 ทางด้านเศรษฐกิจ ต้องขัดเกลา ความเกียจคร้าน การเบียดเบียน มิฉฉาวจา มิมิตรชั่วตระหนี่และมิฉฉาวาชีวะ เพื่อเกิดหลักธรรมที่ช่วยพยุงในปัจจัย 4 คือ มีความขยันหมั่นเพียร การรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ การคบมิตรดี และการเลี้ยงชีพตามกำลังของตน

3.3.2 ทางการเมือง ขัดเกลา การเบียดเบียนตระหนี่ ไม่มีศรัทธา มิฉฉาวาชีวะ มิฉฉากัมมันตะ โกรธ เป็นต้น เพราะเมื่อผู้นำมีคุณธรรม ระเบียบกฎหมายก็ย่อมอยู่ในคุณธรรม ดังนั้นนักการเมืองต้องเป็นสัตบุรุษ มีวาจาชอบและคบกับภักตมิตรด้วยเช่นกัน

3.3.3 ทางสังคม การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นสังคมนั้น ย่อมต้องการความสงบสุขซึ่งเกิดได้ด้วยการขัดเกลามิฉฉากัมมันตะ มิฉฉาวาจา ความพยาบาท ริษยา กระด้าง ตระหนี่ ลบหลู่คุณท่าน ดูหมิ่นและมิฉฉาทิฎฐิ

3.3.4 ในชีวิตประจำวัน เพื่อการดำเนินชีวิตให้มีความสุข ราบรื่น ต้องอาศัยหลักธรรมที่สำคัญๆ คือ การเว้นทำความชั่วหมั่นทำความดี มีเมตตา กรุณา มีความอดุสาหะ และพัฒนาตนเอง ด้วยการขัดเกลากิเลสอกุศลกรรมบถ 10 เกียจคร้าน โกรธ มิฉฉาวาชีวะ มิฉฉาวาจา อภิมหา ไม่มีสติ มิฉฉาสมาธิ และไม่มีปัญญา เป็นต้น

สรุปว่า การขัดเกลากิเลสในสัลเลขสูตรนั้น พระพุทธเจ้า พระองค์ทรงตรัสสอนภิกษุที่ออกจาก ฌานแล้วให้ใช้ภาวะจิตที่เป็นเอกัคคตาช่วงนั้นให้ พิจารณาสังขาร นี่เป็นหลักการขัดเกลากิเลสที่พระองค์ ประสงค์ให้พระภิกษุปฏิบัติ ส่วนการขัดเกลากิเลสสำหรับ บุคคลทั่วไปมีขั้นตอนเกิดเป็นลำดับ เริ่มตั้งแต่เมื่อ อายุตนะภายในกระทบกับอายุตนะภายนอก (ผัสสะ) ย่อมส่งผลกระตุ้นให้เกิดกิเลส (ฟุ้งขึ้น) เมื่อกิเลสเกิด ย่อมพบทุกข์ (เวทนา) ต้องใช้สติพิจารณาให้รู้ตัวว่ามี กิเลสเกิดขึ้นรู้ถึงความเข้มข้นและชนิดของกิเลส แล้ว นำหลักธรรมไปปฏิบัติขัดเกลา ย่อมลดอำนาจกิเลส และทำให้กิเลสหมดไปได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

การเสนอแนะต่อสังคมจากศึกษาเรื่องการ ขัดเกลากิเลสครั้งนี้เหมาะแก่การนำไปประยุกต์ใช้ในการ ดำเนินชีวิต เพื่อแก้สถานการณ์ในปัจจุบัน เพราะ การศึกษาจนเกิดความเข้าใจถึงกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิด ความทุกข์ ทั้งการเกิดและการดับ พร้อมทั้งได้ทราบ วิธีแก้ วิธีขัดเกลาในกิเลสแต่ละชนิดความรู้ที่ได้นี้จะ ช่วยเตือนสติไม่ให้เกิดความประมาท จึงควรมีการ รมรณรงค์วิธีการขัดเกลากิเลส ดังเช่น

1. ผู้บริหารระดับสูง ผู้มีอำนาจในด้านต่างๆ พร้อมทั้งคณะสงฆ์ ที่เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้าน ศาสนาและวัฒนธรรม ควรให้การสนับสนุนพัฒนา คุณภาพชีวิต จัดกิจกรรมชี้ให้เห็นโทษของกิเลส สาเหตุของการเกิดกิเลส ให้รู้วิธีขัดเกลา หลักธรรม ในการขัดเกลา และทราบถึงคุณประโยชน์จากการ ขัดเกลากิเลส

2. ควรมีการเผยแพร่องค์ความรู้เรื่องของกิเลส ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกิเลสในทุกๆ ด้าน โดยเผยแพร่ ในสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และองค์กร ต่างๆ เป็นต้น

3. มีการตีพิมพ์เป็นเอกสาร การจัดกลุ่มบรรยาย เปิดโอกาสให้ซักถาม ส่งเสริมให้เกิด ความเข้าใจถึง โทษของกิเลส และวิธีขัดเกลากิเลส

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย เพื่อให้เกิดประโยชน์ ต่อการทำวิทยานิพนธ์ครั้งต่อไป ผู้วิจัยได้เสนอแนะ เรื่องที่ควรทำวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้คือ

1. การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ปลอดกิเลสใน สังคมยุคออนไลน์
2. เทคนิคการรู้เท่าทันกิเลสและสามารถ เอาชนะกิเลสได้ทันทุกที
3. ศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องโอกาสและวิกฤตการ เผยแผ่การขัดเกลากิเลสยุคสังคมสารสนเทศ

บรรณานุกรม

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาเถรสมาคม. (2549). *พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 30 ปี พ.ศ. 2549*. (เล่มที่ 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 34, 35, 37). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มูลนิธิ. (๒๕๓๖). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย* (91 เล่ม). พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์พุทธศักราช 2525. (เล่มที่ 11, 17, 45). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือทั่วไป

พ. สติธรรม (พระธรรมวิสุทธิกวี วัดโสมนัสวิหาร). (2551). *อุปกิเลส 16 สนธิในใจ* (เล่ม 1). กรุงเทพฯ: ขวณพิมพ์ 50.
_____. (พระธรรมวิสุทธิกวี วัดโสมนัสวิหาร). (2550). *อุปกิเลส 16 สนธิในใจ* (เล่ม 2). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ขวณพิมพ์ 50.

พระพุทธโฆสเถระ รจนา. (2555). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค ภาษาไทย ภาค 1 ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2555). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค ภาษาไทย ภาค 2 ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (ม.ป.ป.). *การเก็บความโกรธไว้ยังฉวาง*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2545). *พุทธธรรม ฉบับเดิม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

_____. (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย*. กรุงเทพฯ: ผลิติมม์.

_____. (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

_____. (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 30). กรุงเทพฯ: ผลิติมม์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2552). *ธรรมาภิธานพจนานุกรมคำสอนพระพุทธศาสนา*. คณะรัฐบาลจัดพิมพ์.

2) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

เจ้าอธิการทองใบ อมโร. (2553). *การศึกษาหลักธรรมที่นำไปปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาภิตติศักดิ์ กิตติวฑฒโน (ช่างทอง). (2554). *ศึกษาวิเคราะห์มัจฉริยะในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.